

**8. ULUSLARARASI
BEDIÜZZAMAN
SEMPOZYUMU**

(18-20 Kasım 2007, İstanbul-Türkiye)

ADALET

**İnsanlık Onuruna Layık
Bir Dünya İçin**

İSTANBUL İLİM VE KÜLTÜR VAKFI

Rüstem Paşa Medresesi Sururi Mah. Medrese Sok.

No: 2 34120 Eminönü-İstanbul

Tel: +90 212 527 81 81-82-83 • Fax: +90 212 527 80 80

www.istikv.org • iikv@istikv.org

ISBN: 978-975-269-376-0

Baskı Tarihi: Kasım 2007

SAİD NURSİ'NİN MANEVİ MİRASI VE AVRASYACILIK TEORİSİ

Prof. Dr. Dmitriy D.Vasilyev¹

Bediüzzaman Said Nursi, hayatı boyunca görülen gelişmeler ve felsefi düşünceleri sonucunda zengin tecrübe edinmiş, karşıtlarla tartışmalar seyrinde ortaya çıkarılan ve kendi dini ve felsefi konseptlerinin doğruluğunu ispatlayan argümanları elde edebilmiştir. Zorunlu olarak toplumsal hayattan uzaklaştırılan ve kuytu bir yerde bulunan Nursi, sözkonusu tecrübe ve argümanlara dayanarak, esaslı eserleri yazmaya başlamıştır. Nursi'nin aydınlatıcı faaliyetindeki bu dönem, Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasına rastlanmıştır. O zamanlarda birçok gözde insanlar da, insanlığın tarihindeki feci dönemlerde kendilerine düşen sorumluluklarını anlayarak, halkların yaşadıkları facianın neden ve sonuçlarının incelenmesine yönelik görevi ortaya koymuşlardı.

Said Nursi'nin 1919 yılından sonraki Van dönemi sırasında yazdığı eserlerde çeşitli halkların manevi miraslarının bilim açısından değerlendirilmesi ve en iyi tarihi ve medeni gelenekleri dikkate alarak, İslam dogmaları temelinde insanın

¹ **Prof. Dr. Dmitriy D.Vasilyev:** 1946 yılında Moskova'da doğmuştur. 1971 yılında Moskova Üniversitesi'ni bitirmiştir. Master tezi "Türklerin orta çağ tarihi ve dil bilgisi"dir. 1973 ile 2000 yılları arasında Güney Sibirya'nın Türk bölgelerindeki araştırmaları yapan bir ekibe katılmıştır. Birçok Gök Türk yazıtını araştırdı. 1983 yılında Gök Türk yazıtlarının tekstolojisi ve paleografisi konusunda doktor tezini savunmuştur. Türkoloji alanında dört kitabın, ayrıca, "Yenisey havzasındaki Gök Türk yazıtları korpüsü (külliyatı)" (Leningrad, 1983), "Asya topraklarındaki Gök Türk yazıtlarının grafik fonu" (Moskova, 1985), "Orhun" (Ankara, 1995), "Balkanlar'da kutlu yerler" (Moskova, 2003), "Bir zamanlar Kırım" (Ankara, 2006) ve Türkoloji konusunda 150'den fazla bilim yazısının yazarıdır. Birçok uluslararası şarkiyat ve tükoloji kongresi, konferansı ve seminerine katılmıştır.

manevi iyileşmesi, düşüncelerin temizliği (nefs) ve çeşitli dinlere inananların manevi birleşmeleri amaçlayan yeni bir yol önermek isteği görülmektedir.

Kaydetmek gerek ki, dünyanın yaşadığı savaşımlardan, imparatorlukların yıkılmasından ve sosyo-politik sarsılmalardan sonraki o dönemde, savaşı takip eden trajik durumda bulunan diğer halkların temsilcileri de tarihi, felsefi, dini ve siyasi ideoloji ve inanç alanında benzer aramalarda bulunmuşlardı. 1921 yılında zorunlu olarak göç eden ve yurt dışında kalan Rus felsefecileri de, insanlığın manevi ve tarihi tecrübesini kavramak amacıyla Avrupa ve Asya halklarının manevi ve sosyal birleşmesini teşvik edebilecek yeni yollar aramışlardı. Kendi sesini sadece Rusya'dan göç ettikten sonra duyuran Rus bilim adamlarının genç kuşağı, ortaya çıkan Sovyet cumhuriyetine karşı olmasına rağmen, dünyada yer alan değişiklikleri bir gerçek olarak kabul etmiş, geçmişe ve imparatorlukların restorasyonuna dönüşün imkansız olduğunu anlamışlardı. Bir sıra program niteliğindeki yayınlardan sonra, 1926 yılında "Avrasyacılık. Sistemik açıklama deneyi" adıyla bir nevi manifesto çıkarılmıştır. Bu eserde yeni konseptin ideolojik, felsefi ve sosyo-politik kanıtları bir araya getirilmiştir. "Avrasyacılar", tarihi deneyi inceleyerek, kendi teorilerini ortaya atmışlardır. Söz konusu teoriye göre, yüzyıllar seyrinde koskocaman Avrasya kıtasının ortasında ortak ulaşım ve haberleşme yollarına sahip ve coğrafya, ekonomi, politika ve kültür açısından bir bütünlük oluşturan özel bir uygarlık vardır. Avrasyacıların görüşlerine göre, anılan uygarlığı ortaya çıkaran ve hala ortak ulaşım, kültür ve tarihle birleşen coğrafyada yaşayan halklar, "Avrupa ve Asya'nın sınırlarında kalan halklarca zorla erişebilir anlayış derecesine ve kardeşçe yanyana yaşama şekillerine kavuşabilirler".

Avrasyacıların etnik ilişkiler hakkındaki görüşleri özel bir önem taşımıştır. Bu açıdan Avrasyacıardan biri olan Nikolay Trubetskoy'un fikirleri dikkate değerdir. N. Trubetskoy, Çar makamlarınca Rusya'da uygulanan Ruslaştırma politikasını sertçe eleştirerek: "Rus milli onurunun abartılması devletimizde yaşayan diğer halklarda Rus halkına karşı düşmanlık doğurabilir" diye yazmış ve şöyle devam etmiştir: "Rus halkı, devletimizin topraklarında yaşayan ve devlet idaresine katılan eşit haklı halklardan biri olmalıdır".

Avrasyacılar Rus milliyetinin sadece İslav köklerine sahip olmadığı kanaatindedir. Rus devletinin oluşumunda Turan halklarının oynadığı role büyük önem atfederek, İslavlarla yanyana yaşayan Fin ve Uygur halklarının katkılarında işaret etmişlerdir. Sovyet Rusya yöneticilerinin izlediği halkların otodeterminasyon hakkını inkar eden Avrasyacılar, tek bir devlette çeşitli inançlara sahip halkların bir arada yaşadıklarını gösteren örnekler vermişlerdir. Fikirlerine göre, Avrasya dünyası bir bütünlük olarak ilk kez Cengiz Han İmparatorluğunda sahneye çıkmıştır, Moskova Devletinin oluşumu ise Cuçi devleti sayesinde mümkündür, çünkü Rus Çarı Hanların halefi olmuştur.

Avrasyacıların bazı fikirlerinin Said Nursi'nin belirttiği ve çeşitli dinlere ait insanlar arasındaki ilişkilerin hangi esasta kurulacağına ilişkin fikirle kıyaslanması önemlidir. Dinsizlik insanlar arası ilişkileri yokeder, bu nedenle çeşitli dinlere ait insanlar arasındaki ilişkilerin temelini her insanın kendi dini oluşturmalıdır. Bu gibi ideler, gurbette bulunarak devrim sonraki Rusya'nın dramatik kaderini düşünen Avrasyacıların eserlerinde de yer almaktadır.

Birbirine yakın sonuçlar, şüphesiz, hayati tecrübeden ve gözlemlerden kaynaklanmıştır. Belki, dinin çeşitli medeniyetlere ait halklar arasındaki anlayış için bir temel oluşturabileceğine ilişkin fikir, Said Nursi'de Kostroma şehrinde esir olarak bulunduğu zaman ortaya çıkmıştır. Volga'da bulunan bu şehrin nüfusu karışıktır, Rus ve Tatarlardan ibarettir, şehirde ünlü Ortodoks manastırlar ve birçok kilise yanısıra camiler de vardır. Rus askeri makamları, esir dindaşları evlerine yerleştirmek için yerli Müslüman Tatar halkına izin vermişlerdir. Bu izin önce sadece hasta ve zayıf din kardeşlerini kapsayıp, sonra diğer esirlere de yayılmıştır. Esir Müslümanlar Kostroma ve civarında kalan Tatar ailelerinde yaşıyorlardı. Volga boyundaki şehirlerde Müslümanlar tecritte kalmayarak, günlük yaşayışta ve ekonomide Ortodoks Hıristiyan halkı ile ve o zamanlarda büyük derecede şamanist olan Uygur halklarıyla devamlı temaslar sürdürmüşlerdir.

Said Nursi'nin felsefi konseptleri gibi, Avrasyacıların ileri sürdükleri hükümler de, resmi çevrelere yakın bilim ve politika tarafından düşmanlıkla karşılanmıştır. Resmi Rus tarih bilimi, geleneksel olarak Tatarları, yaratma yeteneğinde bulunmayan, kendi kültürüne has olmayan her şeyi yoketmek isteyen kötü ve vahşi düşmanlar olarak tasvir etmişlerdi. Bu görüşü, ta okuldan başlayarak Rusların zihinlerine yerleştiriyordu. Ancak tarihi kaynakların gösterdiği gibi, medeniyetlerin birbirine karşı koyduğu dönem, fetih aşamasından hemen sonra bitiyordu. Fatihler ve zaptedilenler ortak çabalarla devleti kurmaya başlıyorlardı. Bu süreç çerçevesinde çeşitli medeniyetlerin gerek ekonomik gelenekleri, gerekse manevi kültürleri iyileşip, birbirini zenginleştiriyorlardı. Buna rağmen, Nikolay Trubetskoy'un şu ifadesi Rus tarihçilerini şoke etmiştir: "Turan etkisini sadece olumsuz şekilde değerlendirme bir nankörlük ve vicdansızlıktır. İslav atalarımız kadar Turanlı atalarımızla da iftihar duymak hakkımız vardır. Gerek İslav, gerekse Turanlı atalarımıza minnettarlık borçluyuz".

Said Nursi'nin ve Avrasyacıların felsefi konseptleri yaklaşık olarak aynı zamanda ve benzer tarihi koşullarda formüle edilmiştir. İmparatorlukların yıkılmasını, Rusya'daki devrim ve sivil harple ilgili feci olayları, Türkiye'deki aynı derecede feci milli kurtuluş savaşını takip eden dönemde barışma yollarını, gaddarlık ve zorbalıktan barışçı yaratmaya giden yolları aramak gerekiyordu. Bu barışçı yaratmaya nüfusun farklı siyasi ve dini görüşlere sahip tabakaları katılmalıydılar. İki devlette zafer kazanan liderlerin bu yolu aramalarına gösterdikleri davranışlar da çok benzerdi. Bu liderler, yeni toplumların kurulmasında yeni ye-

ni zaferlere ulaşarak, galiba, uzlaşmalardan yararlanmak istememiş ve daha güç çözümleri tercih etmişlerdir.

Said Nursi'nin manevi mirasını Avrasyacıların konseptleri ile karşılaştırırken, dikkatleri argümanlarının özelliklerine çekmek gerekir. Felsefeciler, milli dünya görüşünün spesifik çizgilerine göre, farklı metotları seçmişlerdir. Dinin insanları birbirine yaklaştırdığı, dinsizliğin ve tanrıtanımazlığın ise düşmanlık yarattığı hususunda Said Nursi'nin formüleştirdiği fikir, ilahiyata ve felsefi fikirlere dayanır. Avrasyacılara gelince, onlar, şovenist bilmiyle tartışmalarında tarihi örnekler vermeye tercih etmişlerdi.

Tebliğe son verirken, her iki felsefi akıntının da sarsılmaz gibi görünen kavramların yıkıldığı dönemde meydana geldiğini kaydetmek gerektir. Çok fazla insan kaybı ve muzafferleri olmayan Birinci Dünya Harbini yaşayan insanların ıztırapları ile birlikte muazzam imparatorlukların yıkılması, fikir özgürlüğünü sınırlandıran rejimlerin kurulması, iktidarın konsantrasyonu, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde şovenliğin artması, toplumsal bilincin ve yüzyıllık geleneklerin krizine yol açmışlardır.

Ortaya çıkan durumda en iyi kafalar, aynı zamanda paralel olarak çeşitli ülkelerde ve koşullarda sadece kendi halkları için kurtuluş aramakla kalmayarak, yaşanan deney temelinde halklar, dinler, devletler ve medeniyetler arasında ilişkileri kurmak için yeni yolu bulmaya çalışmışlardı. Bu yolu arayan aydınlatıcılar arasında Bediüzzaman Said Nursi ve Avrasyacı felsefeciler de yer almaktadırlar.